

ÇİMENLİK KALESİ ASKERİ MÜZESİ
“90.YIL SERAMİK PANOSU”
YAPIMI VE SÜRECİ

90. Yıl Seramik Panosu (Çimenlik Kalesi Askeri Müzesi)

Toprak, su ve ateş birbiriyle kaynaşarak, sanatkarın elinde sayısız amaçlar için kullanılacak güzel eserleri oluşturmuştur. Bu seramik kabartma pano, 1081 yılından bu yana bu denizlerin hakimi olan Türk Donanması'nın kudretine ve I. Dünya Savaşı'nın Çanakkale Cephesi'nde kazanılan 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Zaferi'nin anısına ithafen tasarlanmıştır.

*Ergün Arda

Güzel eserlerin altında bir kişinin imzası yoktur. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bir çok değerli kişinin katkısı ve emeği de yadsınamaz. Eser, 2005 yılında Çanakkale Boğaz Komutanı Sayın Amiral Veysel Kösele'nin arzu ve istirhamı üzerine, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü tarafından yapılmıştır.

Rektörüm Sayın Prof. Dr. Ramazan Aydın, her zaman bu tip projelere destek vermiştir. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Çanakkale'nin açık veya kapalı mekanlarına kazandıracığı estetik değerlerin, prestij ve zengin görünümüler yaratacağını dile getirmiştir. Bu bağlamda, 90.yıl Seramik Panosu'nun dışında da üniversiteye sayın rektörümüzün talimatlarıyla başka seramik eserler kazandırılmıştır. Konu, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı'na iletildiği andan itibaren Sayın Dekanım Prof. Dr. Tülay Uğuzman eserin müzeye kazandırılması için gerekli gayretini ve emeğini esirgememiştir.

Çimenlik Kalesi Askeri Müzesi komutanı Albay Haluk Çağlar'ın yürütücülüğünde çalışmalara başlandığı günden itibaren, G.S.F. Seramik Bölümü'nün bazı öğretim elemanlarının gönüllü olarak kısa zamanda tasarımlar oluşturulmuştur. Çanakkale Boğaz Komutanı tarafından yapılan öneriyi seçerek ve uygulanması talep etmiştir.

Tasarım araştırılırken temelde müzenin içeriğini ve mekan ile anlam bütünlüğü sağlayacak, işlenen konuların geçmişin ve bu günün değerlerini ve doğrularını niteleyecek, geçmişe ve geleceğe de göndermelerini yapacak değerler üzerinde durulmuştur. Sakınılması gereken konular önceden sorularak tespit edilmiş, zaman kaybının önüne geçilmiştir.

Araştırma ve tasarım çalışmaları için Çimenlik Kalesi Askeri Müzesi Kütüphanesinden yararlanılarak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin tarihinden ve Çanakkale'yi

anlatan Gravür çizimlerinden ve Kale-i Sultaniya ve Kilitbahir kalelerinin yerinde bizzat incelenmesinden yola çıkılmış ve tasarım oluşturulmuştur.

En tepede Gemi Komutanlığının bir simgesi olan Flandıra dalgalanmaktadır. Tarihin belli dönemlerinde gemilerinde kullanılmış 4 Osmanlı sancağı ile kompozisyon çatının eğitimine paralel olarak aşağı doğru iner. Sol tarafta denizcilerin bayrakları ile rüzgar gülü bulunmaktadır. Rüzgar gülünün varlığı, yönleri simgelemesini yanında, yol göstericimiz Atatürk'ü niteler. Güneş sembolünde tasarıma konuşlandırılan Atatürk bizleri aydınlatmakta ve ışığı ile doğru yolu göstermektedir. O bu ülkenin kurtarıcısı ve geleceğin de ışık kaynağıdır. Boğazların korunması için yapılmış olan Kale-i Sultaniye ve Kilitbahir kaleleri Çanakkale'nin sembolü olmuş iki tarihi eserdir. Anıtsal duruşları ile hala tarihe ve zamana meydan okurlar.

Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk denizlerin korunmasına önem vermiştir ve onun buraya yazdığımız sözü ile, bu durum vurgulanır. Deniz üzerindeki gemiler tarihsel bir sıralamayla yerleştirilmiştir. Soldan başlayarak, tek bir düzlemde üç farklı zaman anlatılmaktadır ve rüzgar poyrazdan esmektedir. Osmanlı donanmasının en önemli savaş gemilerinden olan, üç ambarlı Mahmudiye Kalyonu öne çıkar. Çanakkale Deniz Savaşı'nda kendisi küçük ama önemi büyük olan Nusret Mayın Gemisi, tam merkezde yer almaktadır. Hemen sonrasında Badırma Vapuru Atatürk'ü Samsun'a, bu ülkenin geleceğini kurtarmaya götürmektedir. Ve bugün, denizlerin koruyucuları olan Türk Donanması onları karşılar. Gelişmiş teknolojisi ile bu suları artık onlar korumakta ve sahip çıkmaktadır.

Ortalama 45m2 büyüklüğünde olan eserin şekillendirmesi, bu projenin yapımının istendiği tarihlerde, 2004- 2005 yılının eğitim ve öğretim dönemine denk gelmesi ve okul atelyelerinin o an böyle büyük bir çalışmanın hazırlıkları için uygun olmadığı ve Üniversite de çalışılmıyacağı dile getirilmiştir. Sayın Amiral'in önerisi üzerine, eserin imalatı için şimdi er gazinosu olarak kullanılan eski OYPA binasında başlanmıştır.

Bir atelyeye dönüştürülen er gazinosundaki çalışmalara ,önce 5 kişilik bir ekiple başlanmıştır. Bu kişiler Çanakkale Seramikleri Araştırma Merkezi'nin çalışanlarından Necati Işık, Şerafettin Benek, İlker Eği ve öğrencilerimizden Şerife Biçici ile Ayşe Çapar'dır. Çok geçmeden ekibe Nedime Hanım Kız Meslek Lisesi'nden seramik öğretmeni Fikret Tunç ve. G.F.S. resim bölümünden Hakan Daloğlu ekibe gönüllü olarak katılmışlardır.

Önce zemine ortalama 3 ton deri sertliğinde ve 3-4cm kalınlığında kil yayılmıştır. Kili yayma işlemi ile yüzeyinin perdahlanması 3 günümüzü almıştır. Üzerine biçimlendirilmesi önceden planlanmış olan tasarım elemanları çizilmiş ve elle şekillendirilmeye başlanmıştır.

Rölyeflendirme çalışmalarına kompozisyonun çatısından başlanmıştır, ilk olarak Gemi Komutanlığı'nın simgesi olan Flandıra şekillendirilmiş ve aşağı doğru diğer tasarım elemanları şekillendirilmesine devam edilmiştir. Sancaklar, bulutlar, Atatürk, rüzgar gülü, kaleler, soldan sağa doğru deniz ve üzerindeki gemiler şekillendirilmiştir.

Kilin, kurumaması için altına naylon serilmiş ve her akşam çalışma sonunda, ıslatılarak üzeri yine naylonla kapatılmıştır. Er gazinosunda 46 gün boyunca, eserin ortaya çıkması için Cumartesi-Pazar demeden ve günde ortalama olarak 16 saat çalışılmıştır. Bu

cümleler mütavazi bir ifadeden uzaktır ama süreç bunu gerektirmiştir. Hem zamanın az olması hem de, teknik nedenlerden dolayı yere serilen kilin, yerde çok kalamamasından kaynaklanmaktadır.

Şekillendirme çalışmalarının sonuna yaklaştığımızda, sol üst köşesinden başlayarak, eser büyük parçalara bölünmüş ve alçı kalıbı alınmaya başlanmıştır. Eğer teçizatlı bir mekanda çalışmış olsaydı, bu işlemin yapılmasında gerek kalmayacaktı, ancak eserin güvenli taşınabilmesi, esnemesi ve fırında çatlama-patlama durumunda telaffisinin yapılması için kalıbının alınması gerekmiştir ve yüksek donanımından yararlanmak amacıyla Çanakkale Seramik Fabrikası'na götürülmüştür.

Er gazinosundaki çalışma sürecimiz tam 45 gün sürmüştür. Mevsimin kış olması, işin ağırlığı, yarattığı sitresin oluşturduğu gerilim, ağrıyan vücutlarımız, hasta olmamaya çabalayan korunma gayretlerimizle, kanayan ellerimiz, hayatımızı bir kenara koyduğumuz ve sadece bu işin bitirilmesinden başka bir şey düşünmediğimiz bir gerçektir. Yapılan fedakarlıklar anlatılmaz ama herkesin gayretini, sevgisini nasıl ortaya koyduğu belleklerindedir.

Sayın Amiral bizi burada tam 18 kez ziyaret etmiş, ilgisini eksik etmemiştir. Askeri birlik içinde çalışırken, bizlerde ikinci kez vatani görevimizi yapıyor duygusunu yaşadık. Oradaki bir çok askerin böyle bir eser çalışmasına tanık olması, onlarca sularına cevaplar verilmiş nasıl yapıldığına dair fikir edinmelerine sebep olmuştur.

Orada çalıştığımızı öğrenen meslektaş çevremiz ile öğrencilerimiz bizleri ziyaret ederek oranın bir okul ortamına dönüşmesine sebep olmuşlardır. Nedime Hanım Kız Meslek Lisesi'nin öğretmenleri, Çan Meslek Yüksekokul hocaları, değerli arkadaşlarımız, eserin ortaya çıkarılış sürecini öğrenilmesi gereken bir süreç olarak düşünmüşler ve ziyaretleriyle öğrencilerine göstermek istemişlerdir.

Çanakkale Seramik Fabrikasına ulaştığımızda hemen çalışmalara başlanmıştır. Çalışmaya başladığım ilk ekip ne yazık ki benimle fabrikaya gelememiştir. Sadece tebeşirci arkadaşımız gelmiş ve bir hafta kadar kalabilmiştir. Orada yeni bir ekip kurulmuştur. Fabrikanın dışardan sağladığı 4 kişilik genç bir kadro ile çalışmaya yeniden başlamıştır. Hakan Emran, Engin Akay, İsa ve (küçük) Engin isimli gençlerle tam 19 gün çalışılmıştır. Böyle bir eserde çalışma tecrübesi olmayan bu genç ekip, eserin kalıplarının kamyondan indirilmesinden bitiş aşamalarına kadar sıkı ve içten çaba sarfetmişlerdir. Bölümümünden Arş. Gör. Ümit Güder yardıma gönderilmiştir ancak oda bir hafta kadar kalabilmiş ve geri çağırılmıştır. Fabrika sürecinde değişen ekip elemanları dikkatinizi çekmiş olmalıdır. Bunun böyle olmaması dilerdim.

Fabrikada kalıplara kil basılarak, eser sorunsuz olarak ortaya çıkarılmıştır. Panonun yapımında kullanılan malzeme, ani ısı değişikliklerini kaldırabilen ve aynı zamanda artistik bir görünüme sahip refrakter bir kildir. Kalıplardan çıkardığımız büyük parçalar yan yana dizilerek, kompozisyona uygun olarak daha küçük parçalara bölünmüştür. Metal raflara dizilen pano parçaları forkliflerle kurutma fırınlarına götürülmüş ve 56 saat kurutmada kalmıştır. Kurutmadan çıkan yarı mamül parçalar ilk pişirimlerinin yapılması için fırınlara

yerleştirilmiş ve pişirilmiştir. Bisküvi pişirmi adı verilen ilk pişirimin ardından, eser tekrar yere dizilmiş ve sırlama(boyama) işlemine geçilmiştir. Mekana sığmadığından eserin tamamını komple görülebilmek için açık havada çalışılmıştır. Parçaların hepsi tekrar yere dizilmiş; oksitlenmiş ve sırlanmıştır. Neyseki yağmurun yağmaması ile işlerimizde aksama olmamıştır.

Panonun en altında, Büyük Önder Atatürk'ün sözü, Çanakkale Seramik Fabrikasının yüksek teknolojisinden yararlanarak, sertlik derecesi yüksek olan granit seramiklerle yazılmıştır. Water Jet (sulu kesim) diye adlandırılan bu kesim işlemiyle yazının yazılması sonucuna gidilmiştir. Böylelikle teknolojinin teknik yorumu ile elle şekillendirilen artistik sonuç aynı çerçevede kullanma, yorumlama ve yeni plastik bir dil yakalama imkanı sağlamıştır.

Gerçekten Fabrika'da çalışmak benim için de çok yararlı olmuştur. Gelişen teknolojiyi görme ve yararlanma imkanı yaşanmıştır. Herşeyden önemlisi eserin orada oluşturulması, sırlanması, pişirilmesi gibi teknik süreç sonuca daha hızlı gidilmesini sağlamıştır. Orada, katkısını emeğini esirgemeyenlere şünranlarımı sunarım.

Eser ortalama 450 parçadan oluşmaktadır. Müzeye geri döndükten sonra, arkalarındaki numaralara göre parçalar yere tekrar dizilmiştir. Pazıl gibi kolay algılanan dizme işlemi için bir gün harcanmıştır. Fakat eserin renkli haliyle ilk defa bir bütün olarak bir araya geldiği an o andır. Çok heyecanlanmış ve nihayet çalışmamız bitirmiştik. Son işlem, olarak eserin duvara montajına gelmiştir. Fakat bu iş fayans montajına benzemektedir. Bazen parçaları arkasından askıya almak gerekmedir.

Eserin uygulanması istenilen duvarın eski ve sıvaları yıpranmış olduğundan, önüne yeni bir duvarın yapılması önerilmiştir. Temeli olan ve taşıyıcı direkleri ile sağlam bir duvar yapılmıştır. Montaj işlemine başladıktan bir süre sonra emrime verilen iki asker ve Sami Usta ile beraber, yine yeni bir ekip kurulmuştur. Eserin ağırlığını sadece duvara vermemek için altına tuğladan bir duvar örülmüş ve ağırlığı üstüne bindirilmiştir. Ağırlık hem taşıyıcı duvara oturmuş hemde yapıştırıcı ile duvara tutturulmuştur. Parçaların birbirine kenetlenmesiyle ve iki sütun arasında kalan yüzeye sıkıştırılarak sağlamlaştırılmıştır. Derz dolguları panonun rengine göre renklendirilmiştir. Montaj işlemi 15 günde tamamlanabilmiştir. Çalışma süreci boyunca görünmesini engellediğimiz noyilon brandayı aşağı indirip, esere bakınca, geride bıraktığımız her şey o an unutulmuştur. Ne acıyan ellerimiz, yorgunluklarımız, sanki bir günde herşey olmuş bitmiş gibi gelmektedir. İşte o an, hiç bir şeyle ödenemez, hazdır yaşanan. Görünmez ama bir cigaranın dumanında havaya savrulur. Emeğin tadındadır o. İnsan bir ateşe bir denize birde yaptığına bakmaya doyamamış.

Bir çok insan bu işlerin kalıpla yapıldığını düşünmektedir. Bu konu önemlidir ve öğrenilmelidir. Bir orijinalin kalıbını yine insan şekillendirir, ama burada onların anlatmak isteyip de anlatamadığı böyle bir sürece tanık olmamalarıdır. Hatta bazıları ileri giderek, bu tür uğraşların emeğinin karşılığı çok hafife alarak, "alt tarafı çamur değil mi canım" gibi değerlendirmeler yapmaktadır. Bu düşünce kalitesiz bir tavrın ve çıkarıcı bir meramın ifadesidir. O taprak dediğimiz şey bizim canımızdır. Emek verirken terimizle ıslanan ve yoğrulan bir değerdir. Hiçbir emek hafife alınmamalıdır. Bu tutum, Seramik Sanatı'nda çömlekçilik kültürünün yok olmasına neden olmuştur. 18.-19. yüzyıllara damgasını vurmuş Çanakkale Seramikleri'nin, Akköy Çömlekçiliği'nin de yok olmasına bu kalitesiz tutum sebep olmuştur. Kültürümüze sahip çıkmak istiyorsak en azından önyargılı olmaktan sakınmalıyız.

Üst düzey yöneticeler, varsıllar, ulusal değerlerine sahip çıkıp evrensel dil yakalamayı arzu edenler; öncelikle kurumuna, okuluna, devlete ait bir binaya veya özel mülklerinin iç veya dış cephelerine kalıcı bir eser kazandırmayı düşünen, hedefleyen değerli kişiler. Bu makalenin tecrübesiyle bir çok esere kapıların açılacağını ve kültürel değerlerin kıymetlendirileceğini umuyorum.

Bilinmelidir ki, güzel bir eser yaratmak ve farklı bir tasarım yapmak için zamana ihtiyaç vardır, fakat çoğunlukla bu tip çalışmaların oluşturulacağı süreçte sanatçının yeterli zamanı olmamaktadır. Tasarımcıdan istenilen, yapılacak olan o çalışmanın, her zaman değişik ve “farklı bir şey” olmasıdır, aslında o istenilen bir sanat eseridir. Sanat eseri biriciktir. Orijinaldir ve tek olmalıdır. Bu tip eser çalışmalarında, o'nun biricik ve tek olması için hatırı sayılır bir sürece ihtiyacı vardır. O süreç araştırmayı, içerik üzerine bol eskiz çalışmalarının yapılmasını ve içlerinden karar verileceklerin üzerine gidilmesini, istenilen-aranılan ama ne olduğu bilinmeyen biçimi tespit etmeyi, bir buluşu, yaratılabilecek bir fikri hedefler. Varolmasının anlamını tasarımcısının kafasında arar. Bir kimliği olmalıdır, bir değere dönüşmelidir. Bizim ülkemizde her iş acil istenir, mucize beklenir, ancak bu aciliyet içinde yapılan işlerin hem insanı, hem de yapılan işin niteliğini etkilediği unutulmamalıdır.

Bu şehrin güzel insanları; ateş varsa havada, su uçar, toprak yanar. Kurtuluş Savaşının tohumlarının ve Kuva-i Milliye Ruhu'nun büyüdüğü bu topraklarda, yüzbinlerce can yanmıştır. Troia'lı Hektor kentini kurtarmak için döğüşüp düşmüş, Mehmetçik vatani için şehit düşmüştür. İşte bizler can verdiğimiz bu yerlerin bir avuç suyundan ve bir parça toprağından emanet alıp, Toprak, Su ve Ateşi birbirine kaynaştırarak, atalarımızın ve şehitlerimizin ruhlarına can katmak istedik.

Bu muaffakiyete katkı sağlayan herkes bahtiyar olmalıdır.

*Ergün ARDA

*(Mimar Sinan Üniversitesi lisans 1993, Marmara Üni. yüksek lisans 1998. 2000 yılından beri Ç.O.M.Ü. G.S.F. Seramik Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır, şimdiye kadar kurduğu ekipleriyle 90.yıl panosu dahil 6 adet seramik eser çalışması yapmıştır.
arda100@hotmail.com)